

s drugima kada nam je pomoć i podrška zaista potrebna. Autorica posebno ističe važnost komunikacije liječnik-pacijent, ali i važnost komunikacije u svim ljudskim odnosima.

Knjigu preporučujem posebno liječnicima koji rade s teškobolesnim pacijentima i članovima njihove obitelji, kao i svima koji su na bilo koji način (a tko to od nas nije!) u kontaktu s osobom koja pati, koju treba saslušati, možda poučiti je i podijeliti s njom ono što nam ostaje u sjećanju i od čega crpimo snagu za naprijed. Posebno knjigu preporučujem studentima pomažućih profesija (medicine, psihologije, socijalnog rada) kao svojevrstan "model" u suočavanju s vlastitim poteškoćama i strahovima, a zatim i kao profesionalni priručnik. Na kraju, knjigu bi trebao pročitati svatko tko želi dati novi smisao punini života kroz patnju.

Ana Štambuk

ISRAEL'S SOCIAL SERVICES: 1999-2000

Yaakov Kop (ed.)

Jerusalem: The Center for Social Policy Studies in Israel, 2000.

Razgranat i šarolik sistem socijalnih servisa u Izraelu datira još iz doba konstituiranja države i od tada je doživio različite promjene. Iako, općenito gledano, možemo reći da je on doživio i stanoviti rast, ostaje činjenica da su ekonomska situacija u zemlji, politički i drugi faktori doprinijeli njegovoj promjenjivosti (nestabilnosti), kao jednoj od bitnih karakteristika izraelske socijalne države. Upravo o tome govori ova knjiga koja je produkt Centra za socijalno političke studije u Izraelu i niza stručnjaka iz različitih područja sustava socijalne sigurnosti.

U prvom, po opsegu najvećem dijelu knjige, autori nude izuzetnu količinu komparativnih podataka i analiza zasnovanih na udjelu socijalnih troškova u državnom proračunu prijašnjih godina te predloženom proračunu za 2000. godinu, koji u vrijeme objavljivanja

knjige još uvijek nije bio odobren od izraelskog parlamenta (*Knesset*). Svjesni činjenice da isključiva upotreba ove metode može dovesti do krivih interpretacija i da povećanje tzv. socijalnih troškova u ukupnom državnom proračunu ne mora nužno označavati i kvalitativan rast i obrnuto, autori navode da im je namjera bila, u nedostatku primjerenijeg oruđa za utvrđivanjem stupnja razvoja socijalnih servisa, prikazati njima dostupne podatke koji bi čitatelju omogućili izvođenje vlastitog zaključka o stanju socijalnih servisa u državi.

Socijalni su servisi u Izraelu, kao i u modernim zapadnim socijalnim državama, osigurani od centralne i lokalne vlasti, neprofitnih organizacija, te privatnog sektora. Pritom je država još uvijek osnovni činilac kako u osiguravanju socijalnih usluga tako i u njihovu financiranju.

U proteklih nekoliko dekada udjel državnih troškova, ukoliko izuzmemo isplatu državnog duga, u ukupnom bruto društvenom proizvodu vidljivo se smanjio, a istovremeno se povećao udjel socijalnih troškova.

Nekoliko je faktora doprinijelo promjenama u proračunskoj raspodjeli:

1. smanjenje troškova obrane, uzrokovano promjenom i stabilizacijom političke situacije na području Srednjeg istoka od kasnih 70-ih do danas;

2. uspjeh ekonomskog stabilizacijskog plana – *Economic Stabilization Plan* – predstavljenoga sredinom 80-ih koji je direktno utjecao na smanjenje inflacije;

3. masovne migracije iz bivšeg SSSR-a koje su primorale vladu da rješava probleme integracije i smještaja migrantske populacije;

4. promjene društvenih prioriteta potakle su razvoj nekih socijalnih servisa, prvenstveno sustava obrazovanja i socijalne skrbi;

5. demografske promjene, uzrokovane starenjem stanovništva i smanjivanjem stope novorođenih, dovode do direktnog porasta socijalnih troškova (mirovine, zdravstvena zaštita);

6. od sredine 90-ih makroekonomska i opća društvena situacija Izraela doprinijela je rastu stope nezaposlenosti, što direktno utječe na povećanje socijalnih troškova (nadoknade za nezaposlene).

Osnovne komponente socijalnih troškova čine novčane naknade i servisi (osiguravanje usluga). Najveći udjel troškova u okviru raz-

Tablica 1.

Državni troškovi i njihove komponente u odnosu na BDP (prema budžetu 2000., izraženo u postocima)

Godina	Državni troškovi		Socijalni troškovi	Troškovi obrane	Ostali troškovi
	Ukupno	Bez troškova državnog duga			
1980.	57	49	15	22	12
1987.	49	39	15	15	9
1990.	46	37	16	13	8
1994.	42	35	18	10	7
1996.	43	36	18	10	8
1998.	42	36	19	10	7
1999.	44	38	20	10	8
2000.	41	35	20	9	7

ličity novčanih naknada otpada na osobne i obiteljske mirovine koje se temelje na osiguranju putem rada. S obzirom da godišnji rast staroga stanovništva iznosi 4%, te da je 10% populacije Izraela starije od 65 godina, za očekivati je da će ovi troškovi i u budućnosti rasti. Dječji doplatci, čija je osnovna namjera da korigiraju nepravde poreza na dohodak koji ne uzima u obzir veličinu obitelji, čine drugu po veličini stavku u ukupnim troškovima novčanih naknada. Svake se godine suma utrošena na dječje doplatke uveća za 3,7% u odnosu na prethodnu godinu, iako broj obitelji koja ostvaruju pravo na nju bilježi godišnji porast od svega 2.4%.

Treću veliku stavku u okviru novčanih naknada čine naknade za nezaposlenost. Isplaćene naknade za nezaposlenost u 1999. godini bile su 3% veće od onih u prethodnoj godini, a stopa nezaposlenosti za 2000. godinu iznosi oko 8,8%, što je slično podacima s kraja 1999. godine.

Troškovi vezani uz djelomično ili potpuno financiranje različitih servisa uključuju osiguranje i provođenje usluga obrazovanja, zdravstvene zaštite, mjera socijalne skrbi, mjera stambene politike, integracije migranata i mjera aktivne politike zapošljavanja.

Obrazovanje predstavlja najveću stavku u socijalnim troškovima, i druga je po veličini u ukupnom budžetu. Godine 1999. na obrazovanje je utrošeno 16,8 % ukupnog budžeta i 6,8% BDP-a. Većinu troškova obrazovanja financira centralna vlada, manji se dio financira resursima lokalnih vlasti i domaćinstava, a

neznatan se dio namiče donacijama neprofitnih organizacija.

Kako će izgledati struktura zdravstvenog sektora u Izraelu još uvijek nije sasvim poznato. Do sada su učinjeni neki pokušaji i aktivnosti vezane uz reorganizaciju bolnica, njihovu privatizaciju te decentralizaciju sustava, no bez sustavnijeg plana. Stoga, u nedostatku mehanizma koji su trebali državi omogućiti da u protekle dvije dekade smanji izdavanja za zdravstvo, potreba i namjera za takvim smanjenjem ostaje i dalje na razini htijenja. Štoviše, svaku godinu u kojoj su bile zabilježene restrikcije sredstava zdravstvenom sustavu, pratile su znatno veće financijske intervencije u sljedećoj godini.

Država je osnovni faktor u financiranju socijalne skrbi za najrizičnije skupine stanovništva. Pritom usluge pruža i širok presjek organizacija – od ureda centralne vlade, ureda lokalnih vlasti, lokalnih neprofitnih organizacija i privatnih ustanova. U ukupnim socijalnim troškovima za 2000. godinu 4,8% otpada na troškove socijalne skrbi. Ovaj je omjer tijekom godina varirao od 4,5 % u ranim 80-tima do 3,6% u 1985., da bi postupnim rastom dosegao današnji iznos.

U troškove socijalne skrbi spadaju:

1. ustanove namijenjene starijim osobama, uključujući i ustanove koje odgovaraju na potrebu dugotrajne njege;
2. ustanove namijenjene djeci i mladima;
3. ustanove namijenjene mentalno retardiranima;

4. rehabilitacijske ustanove za osobe s invaliditetom;
5. odgojne ustanove;
6. servisi namijenjeni obitelji;
7. rad u zajednici;
8. djelovanje ureda lokalnih vlasti koja se bave pitanjima socijalne skrbi;
9. djelovanje ureda centralne vlasti.

Državna izdavanja vezana uz starije ljude usmjerena su na razvoj institucija koje se o njima brinu, te razvoj i financiranje niza usluga i servisa unutar lokalne zajednice koji direktno utječu na kvalitetu življenja ove populacije. Mnoge od tih usluga (dnevni centri, društveni klubovi, susjedska pomoć, dostava hrane i sl.) osigurane su putem privatnog i neprofitnog sektora. Razvoj servisa u okvirima pojedinih lokalnih zajednica i općenito usmjeravanje financijskih sredstava prema lokalnim jedinicama, omogućeno je 1988. stupanjem na snagu Zakona o osiguravanju dugotrajne njege (*Long-Term Care Insurance Law*).

Briga za djecu i mlade odvija se kroz institucionalnu skrb, hraniteljske obitelji, brigu lokalne zajednice, te institut posvojenja.

Posebnu stavku čine tzv. odgojne ili korektivne ustanove za mlade i odrasle u sastavu:

1. Odjela zaštite mladeži (*Youth Protection Authority*) Ministarstva rada i socijalne skrbi, koji se bavi maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i djecom s poremećajima u ponašanju;

2. odjela lokalnih jedinica uprave koji u suradnji s agencijama za mlade te Ministarstvom rada i socijalne skrbi zahvaćaju široku populaciju mladih, nudeći im usluge poput individualnog i grupnog savjetovanja za tinejdžere, rad s uličnim bandama, edukacijske i sportske aktivnosti, skloništa za djevojke, pomoć žrtvama silovanja, rad sa ovisnicima itd.;

3. odjela za brigu o mladima i odraslima na izdržavanju uvjetne kazne.

Troškovi ovoga oblika skrbi od 1990. pokazuju jasan trend povećanja: stopa rasta za desetogodišnje razdoblje, neovisno o godišnjim variranjima, iznosi 146%.

Odjeli socijalne skrbi lokalnih jedinica uprave pružaju i brojne usluge obiteljima (obiteljima u ekonomskoj krizi, velikim obiteljima, beskućnicima, jednoroditeljskim obiteljima, migrantskim obiteljima, obiteljima u kojima je prisutno nasilje), a centralna je vlada sve više sklona sufinanciranju ili financiranju

različitih programa, baziranih na lokalnoj zajednici a u nadležnosti lokalnih tijela uprave.

O osobama s invaliditetom skrbe direktno, ili putem odjela lokalne uprave i drugih agencija, Ministarstvo rada i socijalne skrbi te Nacionalni osiguravajući institut; u slučajevima invalida rata i njihovih obitelji ove naknade financira Rehabilitacijski odjel Ministarstva obrane.

U domeni brige o osobama s mentalnom retardacijom posljednjih se godina, spram organizirane institucionalne skrbi osigurane od države, uočava trend povećanja nevladinih i privatnih organizacija koje odgovaraju na potrebe ove populacije.

U drugom dijelu knjige autori predlažu niz alternativnih mjera ekonomske politike koje bi mogle revitalizirati ekonomiju zemlje te stvoriti bazu za razvoj suvremenog sistema socijalne sigurnosti. Predloženi ekonomski plan postavlja detaljne ekonomske i socijalne ciljeve za razdoblje od 2000. do 2003. i zahtjeva promjene u fiskalnoj, monetarnoj i tečajnoj politici, potrebne da bi se ponovno ostvario ubrzani rast BDP-a, da bi se promijenio trend rastuće nezaposlenosti, smanjila inflacija, smanjili troškovi države u ukupnom BDP-u, kao i udio javnog duga u njemu.

Konačno, u trećem dijelu knjige autori nude akcijski plan u svrhu postizanja kvalitativnog rasta u obrazovnom i zdravstvenom sustavu, kao i sustavu socijalne skrbi. U obrazovnom sustavu prije svega predlažu osnivanje Nacionalnoga obrazovnog vijeća (*National Education Council*) koje bi se bavilo promjenama i inovacijama u obrazovanju prije nego bi ih se integriralo u sustav. Vijeće bi trebalo poticati i javne rasprave o školstvu te biti inicijator promjena. Potom se predlaže i decentralizacija visokocentraliziranog sustava, jačanje profesionalne kvalitete nastavnika, podizanje statusa nastavnika u društvu, ali i uvjeta rada i prosječne plaće. Posebno se ističe i važnost izjednačavanja sredstava namijenjenih obrazovanju za sve narode koji žive na području Izraela, budući da su trenutačno primijećene velike razlike u korist Židova.

U zdravstvenom sustavu autori traže i financiranje zubarskih troškova za mlade do 18 godina (do sada je država pokrivala samo troškove preventivnih pregleda djece), te reorganizaciju bolnica i financiranje bolničkog smještaja starih ljudi, zatim reformu u sustavu skrbi za mentalno oboljele (ulaganje u resurse

lokalnih zajednica), obvezno zdravstveno osiguranje za strance koji rade u državi a koje treba uplaćivati poslodavac, te niz mjera kojima se želi postići odgovorno trošenje sredstava u okviru ovoga sustava.

U okviru osiguravanja adekvatne socijalne skrbi, autori navode niz mjera vezanih za osobe kojima je potrebna dugotrajna njega, ističu potrebu decentralizacije sustava i potrebu redefinicije uloge centralne i lokalne vlasti, potrebu participacije korisnika, kao i potrebu poboljšanja i sistematičnog praćenja ne samo procesa privatizacije u ovom sustavu već i aktivnosti što ih provode privatne organizacije ili ustanove. Autori skreću pozornost na jasnu disproporciju koja postoji u osiguranju socijalne skrbi unutar arapskoga i židovskog sektora. Iako i unutar židovskog sektora postoje razlike u količini financijskih sredstava što ih država dodjeljuje pojedinoj zajednici, te razlike nisu ni približno velike koliko su ona koje postoje u korist cjelokupnoga židovskog sektora u odnosu na arapski.

O primjerenosti korištene metode u istraživanju, svoje su sumnje i negodovanja autori knjige izrazili već na samom početku. Činjenica je da se komparacijom udjela socijalnih troškova u proteklih nekoliko godina teško može dobiti uvid u realan razvoj socijalnih servisa u državi. No kombinacija analize podataka s mjerama koje je potrebno poduzeti kako u gospodarstvu zemlje tako i obrazovnom, zdravstvenom i socijalnom sustavu, prije svega omogućuje indirektan pregled strukture koja osigurava socijalnu sigurnost građana Izraela, ali i uvid u njezine razvojne trendove. Stoga će svima onima koji žele upoznati Izrael kao socijalnu državu, ova knjiga poslužiti kao izvanredan izvor informacija.

Klaudija Kregar

ECONOMIC THEORY AND THE WELFARE STATE, I-III.

Nicholas Barr (ed.)

Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, Inc., 2001.

Sto tekstova o socijalnoj državi u tri povećava toma, oko dvije tisuće stranice teksta – riječ je o zaista pozamašnom izdavačkom poduhvatu ugledne izdavačke kuće, a sve pod budnom uredničkom palicom Nicholasa Barr-a, također uglednoga profesora s *London School of Economics and Political Science*. U ova su tri toma sakupljeni već objavljeni tekstovi, a koji različitim pitanjima socijalne države prilaze (većinom) iz perspektive ekonomskih znanosti.

Razloge opravdanoga i sve većega interesa ekonomije za pitanja socijalne države pregnantno je objasnio N. Barr na prvim stranicama uvodnika. Prvo, sama činjenica da javni socijalni troškovi odnose prosječno oko 25% BDP-a (u nekim zemljama i više) vodi do zanimanja za strukturu troškova, učinkovitost izdvajanja, utjecaja javnih troškova na ekonomske procese. To je, međutim, negativno uvjetovano gledanje (fokusiranost na troškove). Pozitivno, ali još uvijek minimalističko gledanje, priznaje da je osnovni zadatak socijalne države smanjenje apsolutnog siromaštva. Drugi uočavaju i njenu širu ulogu: smanjenje relativnog siromaštva, smanjenje dohodovnih razlika, redukcija ostalih dimenzija nejednakosti (rodnog ili etničkog podrijetla) sve do najširih pitanja socijalne isključenosti. Konačno, a to pokazuje i sam autor u više svojih različitih radova, socijalna država ima bitnu ulogu u osiguranju protiv rizika, a koje privatno tržište ili ne želi osigurati ili to čini sasvim neprimjereno (na niskoj i neučinkovitoj razini zaštite).

Prvi tom posvećen je ekonomskoj teoriji socijalne države. On počinje s nekoliko tekstova koji o socijalnoj državi raspravljaju u povijesnoj dimenziji (H. Glennerster), govore o suvremenim izazovima socijalnih država (našoj publici vrlo poznati tekst Espinga-Anderseña o dilemama socijalne države u globalnoj ekonomiji nakon tzv. zlatnog doba), pokazuju kako na socijalnu državu treba gledati kao na